

Věc C-467/19 PPU

Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce

Datum doručení:

4. září 2019

Předkládající soud:

Specializiran nakazatelen sad (Bulharsko)

Datum předkládacího rozhodnutí:

4. září 2019

Předkládající soud:

Specializirana prokuratura

Trestní řízení proti:

DK

USNESENÍ

Datum: 4. září 2019

město: Sofie

Specializiran nakazatelen sad
(specializovaný trestní soud) (Bulharsko)
zasedající na neveřejném zasedání
v následujícím složení

2. senát

[omissis]

[omissis]

[omissis]

po přezkoumání trestněprávní věci obecné povahy č. 398/17 nařizuje:

- 1 V tomto spise existuje několik soudních rozhodnutí týkajících se zákonnosti ponechání pana DK ve vazbě, která vedla k zamítnutí jeho žádosti o propuštění z vazby, přičemž toto zamítnutí bylo odůvodněno neexistencí nových okolností v souladu s čl. 270 odst. 1 druhou větou Nakazatelen procesualen kodex (trestní řád, dále jen „NPK“).
- 2 Je třeba přihlédnout k nedávnému rozsudku ESLP ve věci Magnickij a další v. Rusko (rozsudek ze dne 27. srpna 2019, 32631/09, 53799/12); v bodě 222 uvedeného rozsudku bylo uvedeno, že domněnka ve prospěch propuštění je

vyvrácena v případě, kdy podle vnitrostátního práva musí vazba v případě neexistence nových okolností nadále trvat, a že tato skutečnost má za následek přenesení důkazního břemene na obhajobu.

- 3 Vnitrostátní právní rámec je velmi podobný ruskému právu, o něž šlo ve výše citovaném rozsudku, a v samotném bodu 222 uvedeného rozsudku je citována bulharská věc jako příklad vnitrostátní praxe kritizované v této souvislosti; i když se tato [bulharská] věc týkala právní úpravy, která je nyní již zrušená, bulharská soudní praxe zůstala beze změny.
- 4 Je tudíž pravděpodobné, že vnitrostátní právní předpisy jsou v rozporu nejen s čl. 5 odst. 3 EÚLP, ale také s článkem 6 a bodem 22 odůvodnění směrnice 2016/343 v rozsahu, v němž tento tyto právní předpisy přenášejí důkazní břemeno o nezákonnosti vazby z obžaloby na obhajobu a zavádí tak domněnku zákonnosti ponechání obviněné osoby ve vazbě, přičemž vyvrácení této domněnky přísluší obhajobě.
- 5 V projednávané věci je ponechání obviněné osoby ve vazbě po dobu více než tři let právě důsledkem skutečnosti, že obhajoba nebyla schopná přesvědčit soud o skutečnosti, že není nutné, aby tato vazba nadále trvala. Jinými slovy vazba pokračovala, protože obhajoba nepodala důkaz o důvodu pro propuštění na svobodu, a nikoliv z důvodu, že obžaloba byla schopna prokázat, že tato vazba představuje právě jediné možné preventivní opatření.
- 6 Je nepochybné, že propuštění na svobodu je pravděpodobnější, pokud soud sleduje opačný přístup, a sice je-li pro ponechání osoby ve vazbě pouze vyžadována schopnost obžaloby přesvědčivě prokázat, že podmínky vazby vyplývající z hmotného a procesního práva nadále existují a že není přiměřené žádné jiné méně přísné opatření.
- 7 Aby bylo možné následovat tento přístup, musí soud vyloučit použití čl. 270 odst. 1 druhé věty NPK, což předpokládá, že se ujistí, že toto ustanovení není v rozporu s unijním právem; přitom tuto skutečnost může závazným způsobem konstatovat pouze Soudní dvůr Evropské unie.
- 8 Je tudíž třeba podat žádost o rozhodnutí o předběžné otázce.

Z TĚCHTO DŮVODŮ

SE NAŘIZUJE

Soudnímu dvoru Evropské unie SE PŘEDKLÁDÁ následující žádost o rozhodnutí o předběžné otázce:

Skutkový základ věci

- 9 Pan DK byl obviněn z účasti na organizované zločinecké skupině a z vraždy, trestných činů uvedených v člancích 321 a 116 nakazatelen kodex (trestní

zákoník). Pro každé z těchto obvinění je stanoven trest odnětí svobody různé délky, včetně trestu doživotního odnětí svobody za vraždu a pokus o vraždu. Obviněných bylo také dalších devět osob, které nejsou uvedeny v této žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce.

- 10 Trestní řízení bylo zahájeno v návaznosti na střelbu v restauraci, během níž byla jedna osoba usmrcena a druhá osoba byla těžce zraněná. Státní zastupitelství tvrdí, že DK je odpovědný za smrt uvedené osoby. Obhajoba tvrdí, že skutky byly spáchány v rámci nutné obrany, která byla nevyhnutelná z důvodu útoku vedeného oběťmi a třetími osobami. Bylo prokázáno, že DK zůstal na místě činu a vydal se policii.
- 11 Pan DK byl dne 11. června 2016 umístěn do vyšetřovací vazby. V souladu s vnitrostátními právními předpisy nebylo stanoveno datum ukončení jeho zadržení.
- 12 Věc byla předložena soudu dne 9. listopadu 2017. V souladu s vnitrostátními předpisy soud nezkoumal důvody a opodstatněnost obžaloby.
- 13 Během soudního řízení byla dne 5. února 2018 předložena první žádost o propuštění na svobodu; byla neúspěšná. Vyšetřovací vazba tak nabyla trvalé povahy. V souladu s vnitrostátním právem nebyla tato vazba předem časově omezena a není stanoven žádný její pravidelný přezkum z moci úřední. Vazba bude trvat až do jejího ukončení na návrh podaný obhajobou.
- 14 Obhajoba následně podala šest dalších žádostí o propuštění z vazby. Všechny byly neúspěšné; některým z nich bylo vyhověno v prvním stupni, ale soudní rozhodnutí ve prospěch obhajoby bylo v druhém stupni zrušeno. Soud (jak prvního, tak druhého stupně) zkoumal žádost o propuštění z vazby s ohledem na požadavek stanovený vnitrostátními právními předpisy, že existují nové okolnosti zpochybňující zákonnost vazby. Návrh směřující k tomu, aby vyšetřovací vazba byla nahrazena [jiným opatřením] byla zamítnuta z důvodu, že argumenty předložené obhajobou ve prospěch propuštění na svobodu nebyly považovány za dostatečně přesvědčivé.
- 15 Státní zastupitelství nepodalo ani jeden návrh na ponechání obviněné osoby ve vazbě, neboť podle vnitrostátního práva není zachování vyšetřovací vazby časově omezené a státní zastupitelství nemá žádnou povinnost žádat o její prodloužení. Pokud je obviněná osoba umístěna do vyšetřovací vazby, tato vazba trvá do doby, dokud obhajoba není schopna předložit důkaz o „změně okolností“, na základě níž by se ponechání osoby ve vazbě stalo nezákonným. V původním řízení státní zástupce úspěšně vyvrátil argumentaci obhajoby, podle níž došlo ke „změně okolností“.
- 16 Předkládajícímu soudu byla předložena nová žádost o propuštění z vazby, podaná panem DK. Argumentace státního zástupce znovu spočívá v pouhém tvrzení neexistence nových okolností.

Předkládající soud poznamenává, že pokud rozhodne ve smyslu, který mu diktují vnitrostátní právní předpisy, propuštění na svobodu bude moci nařídít pouze v případě, že obhajoba bude schopna přesvědčivým způsobem prokázat, že došlo ke „změně okolností“. Současně má předkládající soud pochybnosti, že takový přístup může být v souladu s článkem 6 a bodem 22 odůvodnění směrnice 2016/343 v rozsahu, v němž tento přístup zavádí domněnku zákonnosti ponechání osoby ve vazbě, domněnku, jejíž vyvrácení přísluší obhajobě.

17 Do současnosti je pan DK ve [vyšetřovací] vazbě.

18 Unijní právo

Článek 6 a bod 22 odůvodnění směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/343 ze dne 9. března 2016, kterou se posilují některé aspekty presumpce nevinoty a práva být přítomen při trestním řízení před soudem (Úř. věst. 2016, L 65, s. 1).

Články 6 a 47 Listiny základních práv Evropské unie (Úř. věst. 2016, C 202, s. 389 až 405, dále jen „Listina“).

19 Právo Rady Evropy

Článek 5 odst. 3 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, jakož i následující rozsudky ESLP: *Magnickij a další v. Rusko* (stížnosti č. 32631/09 a 53799/12), body 212 až 223; *Pastuchov a Jelagin v. Rusko* (stížnost č. 55299/07), body 38 až 51; *Ilijkov v. Bulharsko* (stížnost č. 33977/96), body 76 až 87; *Rochlina v. Rusko* (stížnost č. 54071/00), body 63 až 70; *Žerebin v. Rusko* (stížnost č. 51445/09), body 56 až 63; *Buzadji v. Moldavská republika* (stížnost č. 23755/07), body 59 a 84 až 102.

Bod 3, bod 8 odst. 2, body 11, 23 a 24 doporučení Rec(2006) 13 Rady ministrů členským státům o výkonu vazby, podmínkách jejího výkonu a zárukách proti jejímu zneužití.

Body 12.1 a 12.3 usnesení Parlamentního shromáždění Rady Evropy 2077 (2015) ze dne 1. října 2015, nadepsaného „Zneužití vyšetřovací vazby ve státech, které jsou smluvními stranami Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod“ (*neoficiální překlad*).

Vnitrostátní právo

Nakazatelen procesualen kodex (trestní řád, dále jen „NPK“)

20 [Poznámka překladatele: v originále není bod 20 uveden]

21 K délce trvání zajišťovacího opatření „ponechání osoby ve vyšetřovací vazbě“:

Pokud bylo vydáno soudní rozhodnutí o umístění obviněné osoby do vazby, toto rozhodnutí neuvádí konkrétní délku trvání uvedené vazby. Tato vazba trvá až do

jejího zrušení, k čemuž dojde na návrh obhajoby. Povinnost přezkoumat ponechání osoby ve vazbě i bez návrhu, vzniká až po vyhlášení konečného rozsudku ve věci samé (článek 309 NPK).

22 K zajišťovacímu opatření „ponechání osoby ve vyšetřovací vazbě“ během přípravného řízení¹

Jakmile je přijato soudní rozhodnutí o ponechání obviněné osoby ve vazbě, může tato vazba trvat maximální dobu, jejíž délka závisí na závažnosti vytýkaného trestného činu (čl. 63 odst. 4 NPK). Až do uplynutí této doby může obhajoba žádat o propuštění z vazby (článek 65 NPK). Soud je povinen znovu zkoumat všechny skutečnosti týkající se zákonnosti vazby (čl. 65 odst. 4 NPK), aniž by byl vázán dřívějším rozhodnutím o této otázce (bod 4 výkladového rozhodnutí č. 1/02). Konkrétněji, neexistuje žádná domněnka zákonnosti vazby, podle níž by vazba byla výsledkem pravomocného soudního rozhodnutí a přezkum by se měl týkat existence nových skutečností nebo jejich neexistence. Je to právě naopak: Varhoven kasacionen sad (bulharský nejvyšší kasační soud) vykládá (v bodě 4 výkladového rozhodnutí 1/02) zákonné ustanovení v tom smyslu, že je věcí soudu, aby konstatoval existenci okolností, na základě nichž může vazba pokračovat.

V případě podezření, že obhajoba zneužívá právo žádat o přezkum ponechání osoby ve vazbě, může soud zakázat podání každé nové žádosti v tomto smyslu na období až dvou měsíců; tento zákaz se neuplatní v případě zhoršení zdravotního stavu obviněné osoby (čl. 65 odst. 6 NPK).

23 K zajišťovacímu opatření „ponechání osoby ve vyšetřovací vazbě“ během soudního řízení

Soud provede důkladný a nezávislý přezkum zákonnosti vazby až prostřednictvím svého prvního právního aktu [soudního řízení]. Následně v průběhu řízení získává tato vazba povahu stálosti. Konkrétněji, lze ji zrušit pouze v případě „změny okolností“ (čl. 270 odst. 1 druhá věta NPK). Jiným slovy je třeba, aby byly prokázány nové skutečnosti, které činí ponechání osoby ve vazbě nezákonným.

Ustanovení čl. 270 odst. 1 a 2 NPK stanoví:

„Článek 270

(1) Otázku zmírnění zajišťovacího opatření lze vznést kdykoliv během řízení. V případě změny okolností lze novou žádost týkající se zajišťovacího opatření podat před tímž soudem.

(2) Soud rozhodne usnesením na veřejném zasedání.“

¹— Věc v původním řízení se již nachází ve fázi soudního řízení; režim fáze předcházející soudnímu řízení je zde popsán podrobně pro účely kompletnějšího přehledu vnitrostátního práva.

Ponechání osoby ve vazbě během fáze soudního řízení není časově omezené a trvá až do zrušení vazby. Žádost o propuštění z vazby podává obhajoba a obhajoba je povinná prokázat, že došlo ke změně okolností, která činí zrušení vazby a přijetí mírnějších preventivních opatření nezbytným.

To má za následek přesunutí pozornosti soudu vykonávajícího přezkum konkrétněji na otázku, zda je tato změna okolností dostatečně relevantní; není-li tomu tak, soud nařídí ponechání osoby ve vazbě.

24 **Předběžná otázka**

Jsou vnitrostátní právní předpisy, které během soudní fáze trestního řízení, podmiňují vyhovění žádosti obhajoby o propuštění obviněné osoby z vazby existencí změny okolností, v souladu s článkem 6 a bodem 22 odůvodnění směrnice 2016/343, jakož i články 6 a 47 Listiny základních práv Evropské unie?

25 K přípustnosti předběžné otázky

Článek 6 a bod 22 směrnice 2016/343 se týkají důkazu o vině obviněné osoby: konkrétněji, provedení důkazu upravují pouze, pokud jde o meritorní rozhodnutí, kterým bylo rozhodnuto o otázce, zda je dotyčná osoba vinná nebo nevinná. Vnitrostátní právní ustanovení (čl. 270 odst. 1 druhá věta NPK), které je relevantní v projednávané věci, se přitom týká odpovědi na procesní otázku: zda má ponechání osoby ve vazbě nadále trvat. Z tohoto důvodu není jasné, zda se mají v projednávané věci použít tato ustanovení směrnice 2016/343

Vysvětlení týkající se předběžné otázky

26 Vnitrostátní právní úprava, která přiznává soudnímu rozhodnutí, kterým se nařizuje vazba, povahu stálosti, je v souladu se zásadou právní jistoty. Konkrétněji, jakmile rozhodnutí o umístění obviněné osoby do vazby bylo přijato v prvním a poté v druhém stupni pravomocným soudním rozhodnutím, platí pravidlo, že toto konečné rozhodnutí může být přezkoumáno pouze v případě existence nových okolností. To je záruka jednoduchosti, jasnosti a účinnosti. Tímto způsobem se lze vyhnout povinnosti zopakovat tytéž důvody pro účely potvrzení vazby a kromě toho vyloučit jakékoliv riziko rozporu mezi soudními instancemi, který by vznikl v případě, že by soud prvního stupně nařídil propuštění na svobodu na základě důvodů, které soud druhého stupně zamítl již v předcházejícím rozhodnutí.

27 Nicméně zásada právní jistoty je inherentním prvkem rozsudků ve věci samé. Její uplatnění na procesní akt, jako je ponechání osoby ve vazbě, znamená zavedení domněnky zákonnosti této vazby a tedy přenesení důkazního břemene o okolnostech, které odůvodňují zrušení vazby na obhajobu. To je přitom v přímém rozporu s výkladem, který podal ESLP k čl. 5 odst. 3 EÚLP, podle něhož musí být při posouzení zákonnosti vazby tato domněnka vždy ve prospěch propuštění obviněné osoby na svobodu a vazba musí představovat výjimku

stanovenou v přísně vymezených případech (rozsudek Magnickij, bod 214 a Buzadji, bod 89). [ESLP] měl rovněž za to, že vnitrostátní právní předpisy, které umožňují zrušení vazby pouze v případě existence nových okolností, mají za následek potvrzení opačné domněnky, a sice že vazba musí pokračovat dokud nebudou prokázány důvody pro propuštění osoby na svobodu (rozsudky Magnickij, bod 214, Pastuchov a Jelagin, bod 49, Ilijkov, bod 85 a 87, Rochlina, stížnost č. 54071/00, bod 67 a Žerebin, bod 60)².

- 28 Toto riziko zpochybnění domněnky upřednostňující propuštění na svobodu a platnosti domněnky zákonnosti vazby je velmi vysoké s ohledem na charakteristiky vnitrostátních právních předpisů, podle nichž vazba není omezena maximální dobou trvání a není stanoven její pravidelný přezkum z moci úřední. To činí ponechání osoby ve vazbě do jisté míry trvalým. S jakýmkoliv návrhem obhajoby, směřujícím k propuštění na svobodu, je nakládáno jako s opravným prostředkem proti vazbě, o jejíž zákonnosti bylo rozhodnuto, a jako s návrhem na konstatování její nezákonnosti.
- 29 Zdá se tak, že i když obhajoba navrhne zrušení vazby, soud bude muset posoudit, zda existují přesvědčivé důkazy ve prospěch propuštění obviněné osoby na svobodu a nikoliv, zda existují přesvědčivé důkazy ve prospěch jejího ponechání ve vazbě.
- 30 Z toho vyplývá, že posouzení soudu, který musí zkoumat návrh obhajoby směřující ke zrušení vazby, bude sledovat zvláštní přístup: soud bude konkrétněji zkoumat, zda od posledního rozhodnutí o téže otázce nastaly nové okolnosti, které samy o sobě vedou k závěru, že vazba se stala nově protiprávní.
- 31 Přezkum zákonnosti se netýká otázky, zda jsou nadále splněny všechny podmínky vazby, ale zda byly dostatečně zpochybněny. To v praxi vytváří koncepci, podle níž přísluší obhajobě, aby předložila přesvědčivé důkazy o nezbytnosti zrušení vazby.

K použitelnosti práva Evropské unie

- 32 Ustanovení čl. 6 odst. 1 směrnice ukládá členským státům, aby svůj trestněprávní systém upravily tak, aby důkazní břemeno leželo na obžalobě; podle jeho odstavce 2 veškeré pochybnosti mají být vykládány ve prospěch obhajoby. Bod 22 odůvodnění zakazuje přesunutí důkazního břemene, s výhradou uplatnění domněnek na základě skutečností či právních předpisů; tyto domněnky však musí být vyvratitelné, měly by být vymezeny „v přiměřeném rozsahu“, s přihlédnutím k „významu projednávané věci“, a „při zachování práva na obhajobu“, a skutečnosti, že tyto domněnky jsou „důvodně přiměřené sledovanému zákonnému účelu“.

²– Čísla rozsudků ESLP jsou citována v bodu 19.

- 33 Vnitrostátní právní ustanovení čl. 270 odst. 1 druhá věta NPK zavádí domněnku ve prospěch obžaloby a v neprospěch obhajoby: konkrétněji, vazba je považována za aktuálně zákonnou, neboť o její zákonnosti již bylo dříve pravomocně rozhodnuto. Tato vazba tak nabývá povahy stálosti a je třeba, aby obhajoba převzala iniciativu a napadla její zákonnost předložením přesvědčivých argumentů v této souvislosti.
- 34 Z toho vyplývá, že tato vnitrostátní právní úprava spadá do působnosti článku 6 a bodu 22 odůvodnění směrnice 2016/343 v rozsahu, v němž uvedené právní předpisy zavádějí zákonnou domněnku, která je v zásadě povolena, jestliže splňuje určité požadavky. Je nepochybné, že uvedená domněnka splňuje podmínku vyvrátitelnosti. Je třeba určit, zda je vymezena „v přiměřeném rozsahu“, zda zohledňuje „význam projednávané věci“, zda zachovává „právo na obhajobu“, a zda je „důvodně přiměřená sledovanému zákonnému účelu“. Toto posouzení patří do výhradní pravomoci soudu.
- 35 Ustanovení článku 6 Listiny zakotvuje právo na svobodu a osobní bezpečnost. Samotná povaha opatření „vazby“ vede ke zbavení svobody. Z tohoto důvodu musejí být podmínky umožňující zrušení vazby v souladu s povolenými omezeními působnosti článku 6 Listiny, přičemž tato omezení musí dodržovat požadavky čl. 52 odst. 1 Listiny. Je nutné poznamenat, že ustanovení článku 6 Listiny odpovídá ustanovení článku 5 EÚLP (článek 6 SEU a čl. 52 odst. 3 Listiny) a že výklad EÚLP ze strany ESLP je přímo použitelný; výklad Listiny nesmí vést ke snížení úrovně ochrany zaručené EÚLP (článek 53 Listiny).
- 36 Ustanovení článku 47 Listiny zakotvuje právo na účinné prostředky nápravy před soudem. Vnitrostátní ustanovení čl. 270 odst. 1 druhé věty NPK omezuje svojí povahou právo na obhajobu v rozsahu, v němž obviněná osoba naráží na domněnku zákonnosti její vazby. Namísto toho, aby obžaloba musela prokázat důvody ponechání osoby ve vazbě, je to obhajoba, kdo je povinen podat důkaz o důvodech opodstatňujících zrušení vazby. Z tohoto důvodu vyvstává v projednávané věci otázka, zda má toto snížení úrovně ochrany za následek neúčinnost prostředku nápravy stanoveného vnitrostátním právem.

Osobní názor předkládajícího soudu

- 37 Do roku 2000 vnitrostátní právo stanovilo povinnou vyšetřovací vazbu pro některé trestné činy, přičemž výjimky z tohoto režimu podléhaly striktnímu výkladu; obviněné osobě příslušelo prokázat existenci tohoto výjimečného případu a na svobodu byla propuštěna až tehdy, když úspěšně vyvrátila domněnku ve prospěch vazby. Byl tak zaveden vnitrostátní soudní systém, ve kterém platilo, že jakmile byla obviněná osoba umístěna do vazby, její vazba byla zákonná a tato osoba musela zpochybnit tuto zákonnost přesvědčivým způsobem, přičemž se mohla spoléhat pouze na změnu okolností.
- 38 V důsledku řady rozsudků ESLP (Ilijkov v. Bulharsko, stížnost č. 33977/96; Nikolova, stížnost č. 31195/96; Assenov a další, stížnost č. 24760/94; Nankov,

stížnost č. 28882/95; a další) byla přijata reforma, na základě níž byla povinná vyšetřovací vazba zrušena a bylo zavedeno řízení o napadení vazby před soudem. Reforma se týkala hlavně fáze před zahájením soudního řízení, ve které ESLP konstatoval nejvyšší počet porušení práva na obhajobu obviněné osoby. Byla tak zavedena vyšší ochrana obviněné osoby v rámci přezkumu zákonnosti vazby: soud, ke kterému byl podán návrh v tomto smyslu, provedl z moci úřední nový úplný přezkum, aniž by přihlédl k rozhodnutí, kterým byla vazba nařízena.

- 39 Tato reforma nepostoupila tak dobře do fáze soudního řízení, kde se uplatnila nižší úroveň ochrany: totiž jakmile se obviněná osoba již nacházela ve vazbě, její propuštění na svobodu bylo závislé na podmínce existence nových okolností, které nebyly předtím zohledněny a které musela obhajoba prokázat.
- 40 Takové je vysvětlení znění čl. 270 odst. 1 druhé věty NPK, jakož i způsobu, kterým je toto ustanovení uplatňováno vnitrostátním soudem, a to i v původním řízení.
- 41 Směrnice 2016/343 vytváří nové výzvy pro vývoj vnitrostátního trestního práva procesního a způsob, jakým Soudní dvůr rozhodne, určí, zda tyto výzvy vyústí do změny vnitrostátních právních předpisů a vnitrostátní právní doktríny.

[*omissis*] [procesní formulace a podpisy]